

UŽ GATVIŲ – ŽODŽIAI.

Lauryno Katkaus *Už 7 gatvių*

Laurynas Katkus priklauso ketvirtą dešimtį baigiančių miesto vaikų kartai, kuri iš klausos greičiau atskirtų „rolingus“ nuo „bitlų“ nei žvirblį nuo šarkos (žr. eil. „Šiomet pirmąkart girdžiu giedantį paukštį...“). Pabrėžtintinis yra ir šio poeto trečiosios knygos pavadinimas *Už 7gatvių*, miestiškai perfrazuojantis literatūrinį pasakos topą *už septynių girių, septynių kalnų ar septynių mylių*. Knygos viršelyje regime šešėliuotą Vilniaus aikštę ir intrigos dėlei atkreipiame dėmesį, jog abiejų paskutiniųjų Katkaus knygų apipavidalintojas – Arūnas Gelūnas, blausių viršelių meistras. Drumstą vizualinę knygos koncepciją palaiko trečiojo skyriaus pavadinimas „Neryškios nuotraukos“ ir tokie eilėraščiai kaip „*Szara godzina*, sakydavo močiutė ir, nedegdama šviesos, sėsdavosi prie lango“. (*Szara godzina*, jei neklystu – prieblanda, prietėmis.) Toji prietema sukuria distanciją, kuri turi keistą *quasi* prieskonį – *tarsi* respektuojamas neryškumas, bet ryškumo kartu *tarsi* ilgimasi („šioj veidmainingoj šilumoj nejaugi niekas / trukmės ir ryškio nebeturi“, p. 37). Šitaip įmanu su niekuo nesitapatinti, bet iškyla pavojus atsiriboti ir nuo savęs paties, savo kalbos, savo skaitytojo. Antroje knygoje panašus atsiribojimas buvo kūrybiškai provokuojamas pačiu pavadinimu (plg. *Balsai, rašteliai*) ir atrodė žaismingai šviežias. O kaip atrodo dabar?

Miestas šiam poetui yra vieta, kurioje gali natūraliai (pagaliau!) tęstis lietuvių istorija su visu savo lyroepiniu repertuaru. Autorius intensyviai ieško situacijų ir liudijimų, paneigiančių įprastą miesto ir kaimo, civilizacijos ir gamtos priešpriešą ir šitaip užčiuopia nemaža šiuolaikiškumo autentikos. Asmeninė patirtis tampa ne tik gramzdinanti, svetima, bet ir nepakeičiamai sava, neatšaukiama, kaip prarastas ir nuolat iš naujo atrandamas laikas:

*Tas smėlis, smėlis many. Stovintis, pustomas.
Svetimas, atsitiktinis ir būtinas. Dzeržinskynės smėliadėžė,
procedūrinių laikrodžiai, bespalvės laikraščių dulkės.
Tariaus nuo tavęs atitolęs, radęs kitą pagrindą,
tačiau tu visada su manim, elemente, kuriame pranyksta
visos žymės.* („Mirusios kopos“, p. 39)

Arba, tarkime, į eilėrašį be vargo perkeliama šiuolaikinės jaunos šeimos reakcija į neplanuotą nėštumą, tėvo svarstymų apie būsimus nepatogumus moralinė ir egzistencinė dviprasmybė („ir vis dėlto buvo dvi linijos...“). Būtent savitas gyvenimo tėkmės pojūtis, kai buitį ir būtis, viena kitą paironizuodamos, pakaitom atidengia savo slepiamybes, vaduoja šiuos eilėraščius iš literatūriškumo:

*Štai tavo kasdienybės kūnas
kurio nebeslepia kremai ir grimai
susiraukšlėjęs ir nugyventas
burnoje rūgšties skonis*
(„Apsitvarkymas prieš įjungiant šildymą“, p. 31)

Laiko pulsas čiuopiamas kartu su tais, kurių šiapusinis laikas jau pasibaigęs („Užgeso Remis su visais balsais / ir persikūnijo Šamanas / į kitą lygį, į Ziono žemę...“, p. 36). Nesijaučia pagiežingų sąskaitų tarp kartų, grupuočių, jas keičia vidinis solidarumas ir simpatinis ryšys (Jurgiui Kunčiniui skirtas „Dvasių iššaukimas“). Įspūdį daro tiesiog klasikinė grožio pagava „dviratį minančios nefertitės kaklo linkyje“ („offline / nepasiekiamas“, p. 8).

Vis dėlto šie eilėraščiai provokuoja ne tik skaitytoją entuziastą, bet ir priekabų skeptiką. Savo jaunystės esė „Knyga“ (*Poezijos pavasaris '96*) Katkus yra aprašęs subjektą, apsėstą knygos rašymo manijos. „Jos rašymas bus akcija, jos rašymas bus terapija“, – kartoja tasai haliucinuojantis subjektas, kol galiausiai pasiekia savo kūrybinio įsikūnijimo pilnatvę – pats pavirsta plunksnakočiu. Trečiosios Katkaus knygos subjektui taip pat tenka nuolat išgyventi susidvejinimo įtampą tarp savasties praradimo ir atradimo. Jis nardo tarp realybės ir sapno optikos („Potockio motyvas“), kaunasi su savo viešomis kaukėmis („Superagentas“), dvejinasi savo ligos apniktame kūne („kokie balti akių obuoliai...“), svaigsta nuo savęs – didžiausio narkotiko („Cante mexicano“). Penktasis skyrius taip ir vadinasi – „Aš ir aš“. Betgi prisipažinkime – visos tos savasčių ir tapatybių paieškos, tie savęs ir pasaulio dekrebinėjimai, susidvejinimai ir susitrejinimai jau yra gerokai įkyrėję, nes pernelyg uoliai akomponuoja mūsų generaliniam susmulkėjimui bei sumulkėjimui. Tiesa, pastaroji tendencija nekelia džiaugsmo ir pačiam poetui („tas blizgus holivudo gulagas / kur abipus ekranų turškias smulkmė“, p. 35), tačiau nuo jos autorius atsiriboja tik retoriškai, neatsiribodamas nuo egzistencinio nuobodulio. Klausimėlis: ar tamstoms neatrodo, kad begalinis plevėnimasis savojo aš refleksijose yra įsisenėjęs mūsų literatūros negalavimas? Immanuelis Kantas visą šį reikalą vadino *blogąja begalybe* (rusai – *durnaja bezkonečnost*), kuriai galą gali padaryti tik laisvas kūrėjo apsisprendimas. Štai tokio apsisprendimo ryžto ir gali pasigesti poezijos ieškovas, atsidūręs už septynių gatvių. Prisipažinsiu, pirmoji mano reakcija skaitant šią knygą – per mažai jaudinuosi ir visiškai nesinervinu, o šitaip atsitinka turint reikalą su literatūriškumu užsikrėtusiais tekstais. Viskas „taip be pikto geluonio“ (p. 102), prisipažįstama eilėraštyje „Rugpjūčio pradžia“, kurio epigrafas – pirmoji Dylano „Poem in October“ eilutė. Skaitau Dylaną Thomasą (Dilaną Tomasą) – viskas tvarkoj, geluonis yra. Vėl skaitau Katkų –

*Ei, kad ir kiek mane slėgtų ir laužytų
liūdesio ir puikybės tonos
kad ir kurioj ląstelėj sukrustų aštrios žnyplytės
kad ir kiek grabinėčiau aklinq sieną, žinau:*

man dar lemta patirti neregėtą blaivumą (p. 103)

– ir skaitydamas ideologiškai pritariu antikriziniam lyrinio subjekto ūpui („Nagi, trys keturi! –“), tačiau pats jokio egzistencinio ryžto ir neregėto blaivumo neišgyvenu. Galėčiau priimti eilėrašį kaip asmeninės logoterapijos aktą, gal net norėčiau. Tačiau geluonies nebėra. Jaučiuosi kaip neblaivus Sokratas, kuris žinojo, kad nežinojo, bet pamiršo. Skaitydamas tokį literatūrinio klubo Katkų aš nebežinau, ką pamiršau... Suprantu, kad šio klubo nariai (slovėnas Alešas Štegeris, amerikiečiai W. S. Merwinas (W. S. Marvinas), Anthony McCannas (Entoni Makanas), anglas Dylanas Thomasas, iš vietinių – Donatas Petrošius) labai naudingi literatūros savišvietai ir saviraidai, bet kartu matau, kad už septynių gatvių vyksta uždaras literatūros vakaras (vienas iš PDR-o sindromų?), kuris puikiausiai apsieina be manęs. Gintaras Grajauskas antrajame aptariamose knygos viršelyje sako: „Katkus poezija

– pikantiškas patiekalas; tarsi įsimestum į burną mėtinį ledinuką su čili pipirų įdaru“. Norėčiau pamatyti, kaip garbusis G. G. tą pikanteriją kramto ir nuryja...

Aptariamoms knygos siekiamybę nusakytų eilutės „išsunkti vandenį ir palikti tik druską“ („Šiomet pirmąkart girdžiu giedantį paukštį“, p. 11). Bet ir šiame, sakytume, programiniame eilėraštyje poetas kalbasi ne su manimi, skaitančiu šias eilutes čia ir dabar, o su Stegeriu (Štegeriu), kurio aš nepažįstu. Galiu apie jį pasiskaityti internete, kas iš to, vis tiek bendravimas be druskos, tikrumo geluonies. Ir vis dėlto netgi skaitytojas skeptikas negali nepastebėti, kaip keistai šiuose eilėraščiuose dera beprasmybės tuštuma ir šiluma, jaukumas, kaip pastišo nuovargį permuša gyvybės tvinksniai, kaip vaikiškoje „Naunyno gatvės litanijoje“ visi tavo suaugėliški išvedžiojimai sutelpa į dvi eilutes: „Nematau negirdžiu neuodžiu / Bet lieka žodžiai“ (p. 14).

Marijus Šidlauskas, „Už gatvių – žodžiai“, *ŪKAS knygų balsai, aidai ir atgarsiai*, geriausios 2009 metų knygos, sudarytojas Mikas Vaicekuskas, Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 2010, p. 117 – 120.